

MAHMUD'S BABOUCHES – HYBRIS AND CATHARSIS

Alina-Mihaela Dicu (Popa), PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The purpose of this essay is to analyze the novel "Mahmud's babouches", written by Gala Galaction, in terms of hybris and catharsis. The Romanian author reflects the consequences of sins for the human soul and also its recovery given by the penance. Savu, the main character, commits a crime and, from this moment, his destiny is completely changed. He discovers the relation with God and spends the rest of his life making and offering a thousand pairs of babouches in order to accomplish the canon given by an old priest and to be absolved for his hybris. Besides, in this itinerary, he finds himself and also finds the meaning of christian love, this searching having the role of catharsis. Therefore, Gala Galaction manages successfully to present moral and religious ideas in a literary form.

Keywords: *Gala Galaction, hybris, catharsis, Mahmud, morality*

Cunoscut nuvelist și publicist, Gala Galaction se plasează, în perioada anilor 1930-1935, într-o nouă ipostază, cea a romancierului. Orientarea sa către roman este pusă în contextul dezvoltării acestei specii literare în literatura română, deși cochetase cu această idee cu câțiva ani înainte: „În perioada în care romanul românesc modern se desăvârșește și cunoaște o continuă înflorire, Gala Galaction se orientează și el, ca mai toți prozatorii timpului, către această specie a genului epic”¹.

Încercase, în anul 1918, să scrie un roman, intitulat *Margo*, însă acesta nu a fost finalizat. Au fost publicate câteva fragmente din roman în revista *Cartea vremii*, ce reflectă caracteristicile epocii respective, precum și atitudinea scriitorului față de mișcarea socialistă din acea vreme, căreia îi acordă sprijin prin numeroasele articole apărute în diverse ziare și reviste, precum *Socialismul*, *Chemarea*, *Cuvântul liber* sau *Luptătorul*.

Intervalul care cuprinde anii în care Gala Galaction tatonează terenul romanului și anii în care se dedică acestuia - publicând patru romane în perioada 1930-1935 - este punctat de un moment cu un impact deosebit atât în viața personală, cât și în cea literară. Scriitorul primește, la 21 septembrie 1922, la vârsta de 43 de ani, mult dorita și așteptata preoție, care îi schimbă radical resorturile sufletești, schimbare pe care și-o va manifesta și în scrierile sale următoare acestei date.

Principiile morale, redată într-o manieră discretă în nuvele, fie în subsidiar, fie într-o contopire laic- religios, se află, de acum, în romane, pe același plan cu viziunea religioasă, asupra căreia se insistă cu multă ardoare.

Etapizarea operei lui Gala Galaction din această perspectivă a variatelor forme pe care le cuprinde latura sa moralizatoare este realizată și de către Teodor Vârgolici. Acesta delimitează nuvelistica și publicistica scriitorului de după primul război mondial de romanele și publicațiile de după momentul preoțirii sale: „Gala Galaction (...) a căutat permanent (...) să îmbine, să armonizeze viziunea laică cu cea religioasă, creștină. Aspectul contradictoriu al operei și activității sale nu s-a manifestat însă întotdeauna în mod egal (...). Dimpotrivă, îi putem distinge câteva mari etape și, în cadrul acestora, o varietate de nuanțe. În nuvele, fuziunea celor două concepții – laică și religioasă – este osmotică, echilibrată, intențiile

¹ Teodor Vârgolici, *Gala Galaction*, Editura pentru literatură, 1967, p. 251.

moralizatoare neavând nimic ostentativ, fiind contopite, absorbite de conținutul epic obiectiv. (...) În activitatea publicistică de după primul război mondial, deși mai apelează la precepte biblice, Gala Galaction se definește însă un scriitor militant, ca un scriitor-cetățean, privind realitățile din jurul său de pe poziția criticului și vizionarului social. După ce se preoțește, acordă preponderență preocupărilor ecleziastice, gravitează spre o literatură cu conținut exclusiv creștin. Spre 1930, când se dedică romanelor, continuă să rămână fidel slujirii religiei creștine, dar – de reținut – nu în mod exclusivist, ca în narațiunile teziste, extraliterare, din volumul *Caligrafiul Terțiu*².

Astfel, romanele lui Gala Galaction aduc o noutate prin această intensitate a redării ideii morale, valoarea lor constând în naturalețea cu care sunt plasate elementele religioase în cadrul contextului narativ. Se observă cu ușurință că personajele „se mișcă” în funcție de parametrii creștinismului într-un mod firesc, citatele biblice și conceptele religioase expuse fiind în consonanță cu structura lor sufletească.

Papucii lui Mahmud, al doilea roman al lui Gala Galaction, apare la începutul anului 1932, la Editura Adevărul din București, fiind considerat cel mai valoros roman al scriitorului de către critica literară. Despre acesta, Teodor Vârgolici afirmă că este „Cel mai izbit din romanele lui Gala Galaction”³, iar Nicolae Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române*, îl consideră „o frumoasă *contephilosophique*, pe cât de expresivă, pe atât de educativă”⁴, ce, „rezistă cu brio timpului și noblețea ei etică nu pare să se stingă prea curând”⁵.

Tema acestui roman poate fi formulată diferit, în funcție de aspectele abordate. Astfel, în ceea ce privește construcția personajelor, romanul decupează un itinerar din *Viețile sfinților*, conturând traseul hybris-catharsis, sau, altfel spus, al metamorfozei definite de literatura patristică prin termenul grecesc *metanoia*. Privit din unghiul umanitarismului, romanul pune în prim-plan toleranța creștină, iar din perspectiva ecumenismului religios, textul pare a fi o predică în favoarea acestuia.

Se cuvine să discutăm aceste forme ale ideii morale din romanul lui Galaction urmărind în prim-plan traseul parcurs de protagonistul romanului, Savu, de la hybris la catharsis, de la greșală la îndreptare. Metamorfoza acestuia poate fi raportată la viețile sfinților care au traversat calea vieții trecând de la păcat la sfințenie. Hybris-ul personajului este scos în evidență de conștiința acestuia încărcată de păcatul uciderii unui turc, în contextul altei căderi în păcat, beția. La început, eroul romanului nu are o conștiință religioasă profundă, el neavând foarte multe relații cu mediul religios până atunci, însă este prezentat drept o persoană așezată, echilibrată, din punct de vedere moral. Săvârșirea omorului reprezintă momentul ce declanșează procesul de schimbare a personajului, intriga generatoare a întregii acțiuni cuprinse în roman. Se poate discuta despre un proces de îndreptare, de reabilitare sufletească, la care s-ar adăuga și însănătoșirea trupească, întrucât destinul lui Savu, din acest punct al romanului, se modifică radical. Pas cu pas, clipă de clipă, acțiunile lui, de acum înainte, vor urmări împlinirea unui ideal creștin caracterizat prin iubirea față de toți oamenii, indiferent de credință, statut social sau interese personale.

De altfel, aici este vizibilă toleranța religioasă, față de alte confesiuni decât cea ortodoxă, manifestată de scriitor și în romanul *Roxana*, unde preotul creștin Abel Pavel este văzut laolaltă cu Debora și tatăl ei, Simon, evrei și cu Helen Hempel, guvernanta protestantă.

²Teodor Vârgolici, *Op. cit.*, pp. 254-255.

³Idem, p. 269.

⁴ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, p. 501.

⁵ Idem.

În plus, merită subliniat, în acest context, faptul că toleranța lui Gala Galaction față de celelalte popoare sau religii este afirmată, pe un ton admirativ și plin de profundă recunoștință, în special de către evrei. „Unul dintre drepti” este sintagma prin care rabinul Moses Rosen îl caracterizează pe Galaction, la zece ani de la moartea acestuia, într-un articol publicat în *Revista cultului mozaic*, din 15 martie 1971, sub forma unui omagiu adus celui care „a întruchipat (...) acest splendid principiu al conviețuirii pașnice”⁶: „Noi, evreii din România anilor de urgie și împilare dinainte de 1944, am găsit o binefăcătoare mângâiere, un balsam alinător al sufletelor noastre, un izvor dătător de nesecate puteri de rezistență împotriva răului, în cuvântul scris și vorbit al părintelui Gala Galaction”⁷.

Întorcându-ne la analiza romanului, vom menționa faptul că începutul acestuia este redat într-o atmosferă camaraderească, specifică celor de la han, în care cei adunați la cârciuma lui Vancea, după căderea Plevnei, ascultă cu mult interes cele povestite de sergentul Iorgu Mutafu, participant la luptele de acolo. „Savu Pantofaru, meseriaș cuminte, om cinstit și creștin cu frica lui Dumnezeu”⁸, „inima cea mai curată și mai deschisă dintre toți cei de față”⁹, este amețit, pentru prima oară în viața sa, de aburii alcoolului, care-l vor face îndrăzneț în fața nelegiurii pe care o va comite. Narratorul pare să atenționeze cititorul cu privire la ceea ce se va întâmpla puțin mai târziu în roman, prin inserarea unui comentariu referitor la ispită, fragment din rugăciunea *Tatăl nostru*, imediat după menționarea faptului că Savu „cutează întâia oară (...) să bea cinci ocale de vin și să uite datoria cumpătării și a cuviinței”¹⁰: „E adevărat că se află în tovărășia unei fețe bisericești, și petrecerea nu are, până acum, niciun fel de ocară, dar nu degeaba Domnul ne-a învățat să ne rugăm: «și nu ne duce pe noi în ispită...»”¹¹ Beția lui este considerată un eveniment inedit de către cei adunați la cârciumă, care se amuză pe seama acestuia: „hm! S-a îmbătat Savu. Trebuia să cază Plevna ca să văz minunea asta!”¹²

Aflat sub influența alcoolului ce-i întunecase rațiunea și dornic de a se răzbuna pe năvălitorii care îi omorâseră unchiul, care îi batjocoriseră mătușa și care făcuseră nenumărate nedreptăți și poate de a brava în fața camarazilor săi, asemenea sergentului Mutafu, Savu vrea cu orice preț să omoare un turc. În acest sens, naratorul remarcă schimbarea lui Savu și arată sorgința acestuia: „Cizmarul a ajuns un alt om. Beția i-a înfipt în cap un piron de la Cel Viclean”¹³.

Rămas singur cu turcul Mahmud, unul din prizonierii de război, în această noapte de beție, Savu își urmează gândul cel rău și îl omoară. Imaginea care va persista în conștiința lui și care va marca schimbarea sa este singura pe care și-o poate aminti din acea seară a crimei, și-anume aceea a papucilor ruși din picioarele turcului prin care degetele ies afară: „ochii lui Savu Pantofaru scăpărară atunci ca ochii unei fiare (...) Dar între ochii fiarei de un minut și picioarele celui ucis mișelește scăpără un fulger albastru, răzbunător în vecii vecilor. Încălțăminte turcului avea botul căscat și degetele de la picioare îi ieșeau afară!”¹⁴ Totodată,

6 Moses Rosen, *Unul dintre drepti: G.. Galaction*, în „Revista cultului mozaic”, nr. 249, 15 martie 1971, p. 5.

7 Idem, p. 1.

8 Gala Galaction, *Opere IV. Romane*, Editura Minerva, București, 1998, p. 133.

9 Idem, p. 137.

10 Idem, p. 133.

11 Idem.

12 Idem, p. 140.

13 Idem, p. 146.

14 Idem, pp. 147-148.

această scenă poate fi pusă în relație cu titlul romanului care are valoare simbolică, având menirea de a sublinia consecințele crimei în viața protagonistului, el căutând, permanent, de aici înainte, să se elibereze de muștrările aduse de imaginea papucilor lui Mahmud.

Momentul în care Savu își recapătă luciditatea și își amintește de crima săvârșită cu o noapte înainte este unul foarte important, întrucât acesta declanșează metamorfoza idealului său moral și, implicit, face trecerea de la hybris la catharsis: „Savu izbucni în plâns. Era în el o trezire de durere, de căință, de deznădejde atât de grabnică și de înfricoșată, că simțirea lui întregă se răsucea ca o pâlnie de vârtej pe mare, într-un burghiu năprasnic de vânturi întâlnite”¹⁵. De altfel, distanța dintre hybris și catharsis este denumită de autor printr-o metaforă ce constituie titlul celui de-al patrulea capitol al romanului, *Prăpastia necunoscută*, prăpastie redată și cu ajutorul epitetului „întunecoasă”, ce simbolizează starea lăuntrică a personajului.

După săvârșirea omorului, Savu poartă istovitoare povară a remușcării care îi declanșează un îndelungat proces de conștiință. Acesta nu-și minimalizează fapta în fața conștiinței, consolându-se cu ideea că ucisese un păgân, un turc, ci se manifestă la fel cum ar fi procedat și în cazul uciderii unui creștin. De asemenea, cel care îi va da un aspru canon pentru ispășirea crimei, pustnicul Silvestru, îl atenționează cu privire la gravitatea faptei, atrăgându-i atenția asupra faptului că a ucis un frate, asemănând fapta lui cu cea a lui Cain care, de demult, îl omorâse pe Abel, fratele său, neacordând importanță religiei diferite a acestuia: „Savule, nelegiuirea ta este nelegiuirea lui Cain. Ai ucis pe fratele tău; ai ucis un om”¹⁶. După cum se observă, Mahmud este numit „fratele” lui Savu, cu toate că cei doi nu au aceeași religie, ceea ce atestă încă o dată prezența umanitarismului în opera lui Gala Galaction.

Remușcarea îi dictează conștiinței lui Savu prima acțiune de răscumpărare și astfel îl îngroapă pe turc în mormântul părinților săi. Apoi, eroul cade bolnav de tifos – aceeași boală de care suferise și Mahmud înainte de a fi ucis - și zace chinuit de omorul săvârșit și de asprimea bolii: „un cort negru, cu rare fâlțări de lumină, s-a lăsat peste lumea lui sufletească.”¹⁷

După ce Savu este vindecat, ca prin minune, de doctorul Cloajă, se văd primele semne ale metamorfozei sale, chipul său oglindind suferința interioară pe care o trăia din cauza păcatului săvârșit. În portretizarea personajului, naratorul apelează la termeni din registrul religios și la opoziția trecut-prezent, punând accent pe adverbul „acum” pentru a reda profunzimea trăirilor acestuia: „din chipul aproape rotund, îmbujorat și copilăresc pe care-l avea a ieșit un obraz prelung, brăzdat de suferință și dospit în gânduri. (...) Înainte, Savu (...) părea un negustor de treabă, cu gândurile la tejea, la meseria lui, acasă și, de câteva ori pe lună, la biserică. Acum Savu arăta ca un om duhovnicesc. Privirea lui ajunsese lăuntrică și adâncă. (...) Din cizmarul cumsecade, tihnit și ușor nerod ieșea acum (...) un om intim săpat și șlefuit de dalta suferințelor tănuite”¹⁸.

Înnoirea înfățișării este un prim pas în procesul îndelungat al schimbării personajului, cu rol de catharsis, de metanoia. Această eliberare din menghina nelegiuirilor comise anterior va fi posibilă datorită permanentei raportări a eroului la iubirea creștină, cea care constituie soluția problemei sale sufletești. Adriana Niculiu, analizând scena în care cizmarul se mărturisește în fața pustnicului Silvestru, remarcă încărcătura simbolică a acesteia: „momentul

15 Idem, pp. 153-154.

16 Gala Galaction, *Op. cit.*, p. 198.

17 Idem, p. 164.

18 Idem, p. 172.

mărturisirii lui Savu e zguduitor. Beciul întunecat în care îl primește sihastrul Silvestru de la Negara, stând pe un jilț, cufundat în tainele existenței și ale sufletului, simbolizează conștiința întinată de păcat a lui Savu, pe fruntea căruia marele preot vede sânge”¹⁹.

Încălcând porunca a șasea a Decalogului creștin ortodox și călcând pe urmele lui Cain care și-a omorât fratele, Savu primește de la acest sfânt sihastru un canon deosebit de aspru, și anume să lucreze o mie de perechi de încălțăminte și să le dăruiască sărmanilor: „Cain cizmarul...Canonul tău va fi canonul lui Cain: *Pribeag și răzleț să fii pe pământ!*...Să umbli și să rătăcești în lume, pe toate căile, prin toate primejdiile și pe toate vremurile de sub soare (...) și când vei isprăvi o mie de perechi de încălțăminte, date de pomană, Dumnezeu se va îndura de tine și te va ierta!”²⁰

Pe măsură ce, cutreierând lumea, își va ispăși crima, Savu Pantofaru devine alt om, blând, înțelept și cumpătat, fapt relevat și de poreclele pe care oamenii i le găsesc, în batjocură, Hagi-Papuc, Savu Filoscosu, Savu Vraciu, Savu Deznoadă-Câini.

Dezlegarea de acest păcat va veni la sfârșitul vieții, când eroul mai are de trăit doar câteva ceasuri și primește Taina Euharistiei, după care va fi îngropat în cimitir turcesc, lângă părinții lui Ibraim, scena fiind prezentată de turc în analogie cu cea a înmormântării lui Mahmud în cimitirul creștin.

Asumarea greșelii și autopedepsirea, văzute prin prisma creștinismului, îl transformă pe Savu într-un om virtuos. Așadar, sufletul personajului se metamorfozează, dat fiind faptul că ajunge, dintr-un criminal ce are conștiința pătată de sângele turcului, un om cu chipul luminos, transfigurat prin puterea moralei creștine, parcurgând, cu multă demnitate și responsabilitate, sinuosul traseu hybris-catharsis.

Referindu-ne iarăși la toleranța creștină, un alt personaj care poate fi privit și analizat din această perspectivă este Nicolache Piua-Petri, el remarcându-se prin generozitate față de toți oamenii, indiferent de religie sau naționalitate, după cum îl arată - în mod ironic, nefiind în acord cu această mentalitate - sergentul Iorgu Mutafu: „Bine, dom` Nicolache; fă-ți pomană și cu turcii, că știu că faci destule pomeni și cu românii, și cu țiganii...”²¹

Egalitatea tuturor oamenilor în fața lui Dumnezeu este arătată și de părintele Năstase care îi îndeamnă pe interlocutorii săi să nu se îndoiască nicio clipă că la Judecata lui Dumnezeu „toți vom fi judecați cu dreptate. Cum, ce fel, după ce pravilă – o știe Judecătorul cel ceresc”²².

Puțin mai târziu, când Nicolache îl prezintă pe Savu prietenului său, turcul Ibraim, îi spune că se va înțelege cu el „mai ales cu inima și cu fapta”²³. Această afirmație este demnă de luat seamă, întrucât este cea care sintetizează viziunea umanitară a lui Galaction asupra creștinismului pe care el îl propovăduiește.

După ce Savu își riscă viața pentru prietenul său, Ibraim, fiind rănit de unul dintre hoții care îi prădaseră prădat casa, legătura dintre cei doi devine și mai strânsă, turcul punându-l, în sufletul său, „la rând după tata și mama”²⁴.

În ceea ce privește ecumenismul religios manifestat în opera lui Gala Galaction, preotul Victor N. Popescu menționează faptul că „în scrisul lui Gala Galaction sunt inevitabil postulate idei, sentimente, exemple ecumeniste” și prezintă, succint, modul cum se reflectă

19 Adriana Niculiu, *Gala Galaction, omul și scriitorul*, Editura Cartea Românească, 1971, p. 234.

20 Gala Galaction, *Op.cit.*, pp. 198-199.

21 Idem, p. 138.

22 Idem, p. 178.

23 Idem, p. 209.

24 Idem, p. 238-239.

acesta în romanul *Papucii lui Mahmud*, subliniind existența „pildei luminoase și reconfortante a confrăției sufletești și sociale, dintre românul ortodox Savu Pantofarul, turcul mahomedan Ibraim și evreul mozaic Marcu Goldștain”²⁵: „Este o prefigurare și o ilustrare literară a ecumenismului intercreștin și interreligios de astăzi, în caracterele lui confesionale”²⁶.

Este amintit capitolul al V-lea al părții a doua din roman, intitulat sugestiv *Îngăduiala este auxiliarul teologiei*, în care se evidențiază importanța dragostei dintre oameni, care trece și peste barierele de ordin social și confesional. Cei doi prieteni, ortodoxul Savu și mahomedanul Ibraim (cărora se va alătura și evreul Marcu), sunt legați sufletește unul de celălalt prin bunătate, dar și prin înclinația „cătredumeditare religioasă și cătredumintrebări duhovnicești. Amândoi aduceau, în aceste întâlniri sufletești, o egală bunătate și încredințarea inconștientă că în lucrurile care îl privesc pe Dumnezeu inima este dăscălița cea mai bună.”²⁷

Egalitatea dintre oameni, indiferent de religie, este proclamată și în capitolul următor al romanului, în care se prezintă hagada celor trei inele spusă de evreul Marcu. Această „celebră parabolă” (cum o numește scriitorul), auzită de la un rabin, a fost preluată de Gala Galaction din scrierea *Natan Înțeleptul* a lui Lessing. Ea pune în evidență anularea deosebirelor dintre oameni în fața dragostei, sintetizând astfel concepția scriitorului despre toleranța creștină. Această toleranță este exprimată și de evreu, a cărui gândire se manifestă în sfera ecumenismului: „el e unul singur, acolo sus, și noi suntem toți copiii lui... (...) Oricum o fi legea fiecăruia, e bine să arătăm că suntem frați și că nădăjduim să ne întâlnim din nou în aceeași casă cerească și părintească”²⁸.

Înainte de a-l ucide, Savu îl aseamănă pe Mahmud cu Dumnezeul creștinilor, suprapunând imaginea lui cu cea a divinității, întrucât turcul „arată jalnic de frumos și aduce aminte pe Domnul durerilor creștine”²⁹. Tot o suprapunere a celor două planuri diferite din punct de vedere religios se poate identifica și în episodul îngropării turcului în cimitirul ortodox, lângă părinții lui, Anghel și Ralița.

Trebuie menționat faptul că acest ecumenism manifestat în roman este, în unele cazuri, în opoziție cu morala ortodoxă. Dacă iubirea față de cel de altă religie este o virtute, porunca iubirii din Decalog nefăcând deosebire între oameni, considerarea că Dumnezeul creștinilor e același cu Iahova al evreilor sau cu Allah al mahomedanilor este, din perspectivă ortodoxă, o abatere de la normele religiei, o erezie.

Este posibil ca prin aceste elemente ecumeniste identificabile în planul narativ, atât la nivelul personajelor, cât și al acțiunii, Gala Galaction să nu fi avut altă intenție decât a sublinia importanța iubirii nediferențiate în funcție de criterii etnice, sociale sau religioase, ca trăsătură esențială a creștinismului. Poate fi acceptată ideea că nu a dorit, prin acest ecumenism, să încalce prevederile canonice, acest lucru explicându-se prin faptul că teologul s-a arătat un apărător al dogmelor credinței ortodoxe. Luând în considerare limitele trasate de scriitor în ceea ce privește această latură ecumenistă, Cunescu afirmă: „Ecumenismul lui Gala Galaction, pe cât de universalist sufletește și umanist, avea delimitări, susținând ca în

²⁵Victor N. Popescu, *Ecumenismul religios în literatura lui Gala Galaction*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 11-12, 1966, p. 991.

²⁶Idem.

²⁷ GalaGalaction, *Op. cit.*, p. 217.

²⁸ Idem, p. 222.

²⁹ Idem, p. 146.

colaborarea ecumenistă fiecare confesiune să-și păstreze individualitatea proprie în limitele dogmatice”³⁰.

Ecumenismul religios integrat de Galaction în paginile romanului său nu poate fi deci privit decât în lumina toleranței creștine, punctul spre care converg toate fațetele umanitarismului său fiind prefacerea protagonistului într-un om sfânt, întreg discursul narativ urmărind evoluția lui spirituală. Acest aspect este ilustrat și de către Gheorghe Perian, într-o analiză a textului de față, căruia îi asociază sintagma de „roman creștin” : „Cunoscută fiind atracția lui Galaction pentru creștinismul timpuriu, nu putem exclude ipoteza ca el să-și fi propus să rescrie anumite episoade din viețile sfinților. Transformarea lui Savu Pantofaru dintr-un om păcătos, cu porniri criminale, într-un om cu mintea dreaptă și curată (...) amintește de biografiile unor sfinți din vechime care au trecut și ei de la un moment de criză la unul de renaștere și de edificare creștină”³¹.

Apelând la termenii biblici, se poate concluziona faptul că scriitorul Gala Galaction a ilustrat în romanul *Papucii lui Mahmud*, prin destinul lui Savu, lepădarea de omul cel vechi, alunecat în abisul greșelilor, pentru omul cel nou, așa cum arată Sfântul Apostol Pavel în capitolul 3 din *Epistola sa către Coloseni* (3, 9-10): „v-ați dezbrăcat de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui, și v-ați îmbrăcat cu cel nou, care se înnoiește, spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit”³².

Acknowledgements

„Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul “Rute de excelență academică în cercetarea doctorală și postdoctorală – READ” cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contract nr. POSDRU/159/1.5/S/137926.”

BIBLIOGRAPHY :

- Biblia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013
- Cunescu Gheorghe, *Gala Galaction, precursor al ecumenismului actual*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6, 1971.
- Galaction Gala, *Opere IV. Romane*, Editura Minerva, București, 1998.
- Manolescu Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești.
- Niculiu Adriana, *Gala Galaction, omul și scriitorul*, Editura Cartea Românească, 1971.
- Perian Gheorghe, *Despre Gala Galaction*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005.
- Popescu Victor N., *Ecumenismul religios în literatura lui Gala Galaction*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 11-12, 1966.
- Rosen Moses, *Unul dintre drepti: G.. Galaction*, în *Revista cultului mozaic*, nr. 249, 15 martie 1971.
- Vârgolici Teodor, *Gala Galaction*, Editura pentru literatură, 1967.

³⁰ Gheorghe Cunescu, *Gala Galaction, precursor al ecumenismului actual*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 5-6, 1971, p. 662.

³¹ Gheorghe Perian, *Despre Gala Galaction*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005, pp. 95-96.

³² *Biblia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013, p. 1339.